

У име учесника протеста #1 од 5 милиона, стручна група констатује да не постоје услови за слободне и фер изборе због блокиране јавне комуникације и неравноправности у изборном процесу и предлаже следеће

Захтеве

1. Обавезује се председник Републике да поштује Устав РС, према коме изражава државно јединство, и не учествује у изборној кампањи на страни било које изборне листе
2. Оставке министра и државног секретара Министарства културе и информисања због политичке одговорности за пад слободе медија, пасивног односа према урушавању медијског система, кашњења са усвајањем медијске стратегије и занемаривања својих надлежности у наџору рада медија у јавном интересу
3. Смена чланова Савета Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) због неиспуњавања законских обавеза: необављања послова из своје надлежности, неактивног спровођења законских овлашћења у наџору рада емитера и пасивног односа према доминацији програмских садржаја на штету интереса јавности и медијског плурализма
4. Кључне измене информативног програма Радио-телевизије Србије (РТС) и Радио-телевизије Војводине (РТВ) које ће обезбедити да се поштују високи стандарди политичког плурализма, обезбеђује једнак приступ различитим становиштима о важним друштвеним проблемима у редовном програму, и равноправан и непристрасан третман свих учесника у изборној кампањи
5. Активније деловање свих државних тела задужених за наџор, контролу изборног поступка и улоге медија у изборима – Надзорног одбора, РЕМ-а, Агенције за борбу против корупције – и примена свих расположивих законских овлашћења ради обезбеђења услова за слободне и фер изборе

6. Активније и транспарентније деловање свих државних тела која учествују у поступку спровођења избора и утичу на квалитет изборног процеса – Републичке изборне комисије, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Републичког јавног тужилаштва – и новелирање прописа од значаја за организацију слободних и поштених избора

Образложење

Три основна захтева учесника протеста #1 од 5 милиона указују на дубоко незадовољство радом медија које је изазвано константним падом медијских слобода, неефикасним регулисањем, политичком контролом и злоупотребом медија, што директно угрожава квалитет изборног процеса и демократије.

Слободне изборе и слободне медије као проблеме истичу и међународне политичке институције (Европски Парламент, Савет Европе, Европска Комисија) и организације које редовно прате и рангирају демократски и медијски развој у свету.

Општи индекс Слобода у свету (Freedom in the World) указује да је Србија први пут од када се у њој овај индекс мери ове године пала из групе слободних у делимично слободне земље. Према Економист Интелиценс Јунит Индексу ниво слободе у Србији је 2018. био нижи него 2012, а од 2015. године је у сталном паду.

Највећи пад Србија бележи у погледу слободе медија. На листи међународне организације Репортери без граница (Reporters without borders) 2018. године имала је највећи пад у области слободе медија у једној години, чак за 14 места.

Сви индикатори медијских слобода бележе силазни тренд од 2012. године. Овакве оцене износе и домаћи истраживачи, стручна и општа јавност. Према већини налаза, кључни разлог урушавања слободе медија су растуће ауторитарне одлике политичког система, блокирање јавне критике, третирање медија као политичких противника власти заједно са опозицијом, независним институцијама и невладиним организацијама. Такав однос диктирају председник Републике и владајућа коалиција, који се потом прихвата

као уобичајени начин понашања државних институција, али и медија блиских власти.

Међу медијима блиским власти постоји својеврсна подела улога. Јавни сервиси, РТС и РТВ, игноришу и минимизују негативне појаве у политичком и јавном животу, догађаје од јавног значаја разматрају претежно из угла власти, а од заступника другачијих становишта углавном представљају оне који индиректно подржавају власт или са њом сарађују у разним областима. Водећи комерцијални емитери су гласни носиоци капања дискредитације појединаца, партија, НВО, медија или независних институција критичких према власти или отворени и неодмерени подржаваоци владајуће партије, државних институција и председника Републике. Најтиражнији штампани медији предњаче у таблоидном блаћењу овако таргетираних појединаца, ширењу лажних вести и атмосфере страха и несигурности у друштву.

У време изборне кампање, на овако припремљеном терену лако се дискредитују опозициони политички програми и идеје. Кампање блаћења, срамоћења и напада на критичаре и опоненте власти су уствари негативне изборне кампање у корист власти које се воде у ванизборном периоду. Оне су у изборном периоду допуњене функционерском кампањом и злоупотребом јавних ресурса који се стављају у функцију позитивне промоције владајућих партија и кандидата. Ограничавање оба ова вида политичке употребе медија важно је за успостављање једнаких изборних могућности за све учеснике.

Овакво стање директно подстичу и омогућавају неактивне, слабе и неугледне државне институције (Народна скупштина, Министарство културе и информисања, јавна тужилаштва) и регулаторна или контролна тела (РЕМ, Агенција за борбу против корупције, Повереник за равноправност), који не предузимају овлашћења из своје надлежности нити раде на афирмацији свог угледа и мобилисању подршке јавности да се овакав медијски амбијент промени.

Таквим блокирањем јавне комуникације и онемогућавањем критичких и алтернативних становишта спречава се слободно формирање јавног мњења и онемогућавају грађани да донесу информисан (квалификовани) суд о проблемима од јавног значаја и могућим алтернативама да се они реше. У таквим медијским условима није могуће припремити и спровести фер и слободне изборе, па је медијска деблокада кључни услов од кога почиње залагање за успостављање фер изборних услова.

Медијским реформама у Србији нису формиране нове институције које успешно комбинују висок ниво аутономије и висок степен одговорности и које раде у јавном интересу.

Од 2016. године, када је завршена приватизација медија и први пут примењено пројектно суфинансирање, траје неуспешан и тежак процес усвајања нове МСтратегије развоја медијског система. Он сведочи да медијске слободе и регулисање медијског рада нису део нормалног процеса креирања јавних политика већ поприште политичких сукоба. Трогодишње кашњење у доношењу стратегије прави је израз неспремности власти да рад медија регулише у јавном интересу, а вредности слободе медија заштити.

Начин на који је спроведена приватизација медија произвео је значајне проблеме (концентрација локалних медија у партијским рукама, куповина приватних медија јавним новцем, гашење и остављање читавих регија без локалних медија). Систем суфинансирања медијских пројеката у јавном интересу примењује се уз низ слабости Комисије под политичким утицајима углавном каналишу новац партијским медијима, па се уместо квалитетног садржаја јавним новцем финансира приватни интерес. Медијски закони се не спроводе, РЕМ не обавља ефикасно своје функције, јавне телевизије – РТС и РТВ – нису финансијски независне и раде под различитим притисцима, комерцијални емитери су финансијски подржани и политички употребљени од власти, таблоидна штампа се финансира јавним новцем и подстиче да негативним кампањама прогони критичаре власти.

Нови медијски закони предвидели су висок ниво аутономије регулаторних тела, пре свега РЕМ, и јавних медијских сервиса, али нису истовремено развили стандарде њихове одговорности према јавности и контроле њиховог рада у јавном интересу. Овакво раздвајање аутономије од одговорности довело је до самоамнестије свих институција и надлежних државних тела (Министарство културе и информисања, Одбор за културу и информисање Народне Скупштине, РЕМ, руководства РТС и РТВ) од кривице за лоше стање медијског система и рада медија. Створило је климу неодговорности у којој је могуће да су закони све бољи а медији све мање слободни.

Припрема фер изборних услова стога почиње ослобађањем јавне сфере: сменом постојећих и избором одговорнијих појединаца у институцијама које нациру остваривање медијских закона (Министарство, РЕМ), активнијим и одговорнијим радом свих институција које контролишу изборни процес и улогу медија у изборној кампањи, нормализовањем политичке комуникације кроз поштовање стандарда квалитета и професионализма медија и отварањем простора за слободно надметање које једино може довести до селекције најквалитетнијих представника кроз изборни процес.

Притисцима на бираче, пре свега на запослене у јавним предузећима и установама и кориснике социјалних програма, и ширењем атмосфере страха доводе се у питање Уставом гарантовани слободни и непосредни избори и владавина права. Непрецизност и селективност у примени изборних прописа и процедура, као и недовољна обученост изборних органа, пре свега бирачких одбора, узрокују велики број процедуралних и техничких грешака у току спровођења избора које се понављају у сваком изборном циклусу. Такође, међу грађанима и политичким актерима постоји неповерење у ажурност бирачког списка због неслагања броја пунолетних становника који живе у Србији и броја уписаних бирача у Јединствени бирачки списак. Услед наведених проблема умањено је поверење грађана и политичких актера у изборни процес, доведен у питање легитимитет изборних резултата и нарушен карактер слободних и поштених избора.

Препоруке

Председник Републике

1. Председник Републике који, према Уставу, изражава државно јединство Републике Србије, обавезује се да ни на који начин не учествује у изборној кампањи на страни било које изборне листе, Да би се обезбедили једнаки услови свим изборним учесницима председник Републике неће бити носилац изборне листе, неће учествовати у промотивним скуповима, неће користити своје службене дужности да директно или индиректно промовише било ког изборног учесника.
2. После избора, правило да председник Републике не може учествовати у изборној кампањи на страни било ког изборног учесника унети у одговарајуће законе.

Министарство културе и информисања

1. Министарство да активно учествује у креирању и вођењу јавне политике у области медија, прати и обавештава јавност и Скупштину о спровођењу закона, предлаже прописе за области у којима уочи негативне трендове који се односе на целину медијског система (штампане, електронске и онлине медије)

2. Министарство да нацире рад медија у складу са законском обавезом одговорности за област информисања, указује на проблеме као што су концентрација на локалном а не само националном нивоу, угрожавање плурализма, претерана комерцијализација, таблоидизација, безбедност новинара и свих циљева предвиђених стратегијом развоја медија

3. Министарство развија механизам да се јавним новцем финансира само садржај у јавном интересу (медији који нису кршили кодекс, јасни критеријуми за процену квалитета, извештаји о наменском трошењу средстава и напор над утроском средстава у односу на обећања са конкурса)

Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ)

1. Покретање законски регулисаног поступка за разрешење чланова Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) због несавесног рада: необављања послова из своје надлежности, неактивног спровођења законских овлашћења у напору рада емитера и неефикасне контроле њиховог рада у односу на дозволу, неделотворне контроле рада јавних медијских сервиса, неизрицања мера и непредузимања акција против појава и програмских садржаја на штету интереса јавности и медијског плурализма (таблоидизација, доминација ријалити програма, вођење негативних кампања против критичара и политичких противника власти, необјективност информативних програма водећих телевизија) и неангажованог односа према непотпуном саставу Савета.

2. Покретање ефикасног поступка за избор нових чланова Савета РЕМ уз поштовање постојеће процедуре, рокова и уважавање захтева протеста 1#5 милиона да се изаберу чланови који испуњавају високе стручне захтеве и доказано се залажу за поштовање слободе изражавања.

3. У периоду до избора РЕМ обавља надзор и објављује тромесечно аналитичке извештаје о информативном програму РТС-а и РТВ-а и један извештај о програмима националних емитера.

4. РЕМ покреће разне форме јавних и стручних дебата о редовном и изборном извештавању јавних сервиса и других емитера у циљу прикупљања предлога за бољу заштиту јавног интереса у електронским медијима.

5. РЕМ доноси Правилник о стандардима у информативном програму који би био обавезујући за све емитере који имају информативни програм, на основу уочених одлика и главних примедби изнетих у досадашњим истраживањима и стручним расправама. Правилник спречава кампање срамоћења и говора мржње, зауставља урушавање стандарда објективности, независности и одговорности медија и успоставља посебне стандарде за програм јавних медијских сервиса (плурализам, непристрасност, фер третман различитих становишта).

6. РЕМ доноси нови Правилник о понашању медија у изборима са прецизним обавезама за све врсте емитера и типове програма. Правилник треба јасно да онемогући функционерску кампању (злоупотребу јавних функција и ресурса у сврхе промоције појединих изборних учесника) и да ограничи време за плаћено политичко оглашавање по једном изборном учеснику, као најизразитије изворе неједнакости у шансама изборних учесника да мобилишу подршку бирача.

7. Током изборне кампање РЕМ је обавезан да надгледа изборно понашање медија и да једном недељно објављује резултате мониторинга националних емитера. Наџор рада локалних емитера обављаће се према годишњем плану.

8. У периоду до избора Народна скупштина организује једном у шест месеци јавне расправе (слушања) о раду РЕМ-а.

Јавни медијски сервиси РТС и РТВ

1. У периоду до избора РЕМ једном у три месеца објављује извешај о резултатима детаљне квантитативне и квалитативне анализе релевантног узорка информативних програма РТС-а и РТВ, нарочито у погледу остваривања јавног интереса и независне уређивачке политике.

2. Програмски савети јавних сервиса на отвореним седницама разматрају извештаје РЕМ-а и доносе препоруке за побољшање информативног програма у складу са налазима из извештаја.

3. На основу Закона о јавним медијским сервисима и Правилника РЕМ-а о стандардима у информативном програму, РТС и РТВ усвајају саморегулативни акт Смернице за извештавање, са јасним упутствима како се остварују законске обавезе потпуног и непристрасног информисања, одражавања постојећег плурализма политичких идеја и сучељавања различитих становишта у редовним програмима, и посебно у изборној кампањи.

4. Препоручује се РТС-у и РТВ-у да, по угледу на праксу јавних сервиса у Европи, уведу нове дебатне емисије о питањима која највише брину грађане по релевантним истраживањима јавног мњења. У овим емисијама треба да учествују реномирани академски стручњаци, стручни људи из државних институција, организација цивилног друштва који се баве датом темом и опозиције, које ће уредништво позивати тако да се обезбеди сучељавање различитих становишта.

Надзорни одбор

1. Формирање Надзорног одбора као вануправног тела за надзор понашања свих изборних актера (изборних листа, медија, државних тела), према одредбама Закона о избору народних посланика.

Агенција за борбу против корупције

1. Агенција за борбу против корупције доноси подзаконски акт којим се прецизно дефинише шта су јавни ресурси, скупови и сусрети које јавни функционер не може да користи за промоцију политичких субјеката.

2. Агенција реагује на повреду Члана 29. одмах, чим га утврди, и по службеној дужности покреће поступак и изриче опомену што је пре могуће.

3. Агенција за борбу против корупције објављује јавне извештаје о теренском мониторингу изборне кампање једном у две недеље током трајања кампање.

Притисци на бираче

1. Променити решење по коме бирачки одбор разликује важеће од неважећих листића са циљем да се онемогући препознавање за кога је бирач гласао на основу коментара/шифри и сл. на бирачком листићу.

2. Јасније законско прецизирање забране употребе мобилних телефона на бирачким местима и поштравање санкција, укључујући веће новчане казне и увођење затворских, уколико забрана буде прекршена.

3. Увести Законом (уместо досадашње праксе Правила о раду бирачких одбора) забрану вођења паралелних евиденција бирача који су изашли на гласање (уписивањем имена или редног броја из извода из бирачког списка бирача који су изашли, или нису изашли на гласање). Предвидети новчане и затворске казне за прекршиоце забране и могућност подношења приговора Републичкој изборној комисији, која одлучује да ли ће се гласање на том бирачком месту поновити.

4. Проширити забрану задржавања на бирачком месту свих лица која немају права и дужности у вези са спровођењем избора на забрану задржавања свих лица која немају права и дужности у вези са спровођењем избора у кругу од 50 метара од бирачких места. Задржати тренутну могућност (ЗоИМП, чл 58, ст. 6) да се у случају повреде наведене одредбе може поднети приговор Републичкој изборној комисији, која одлучује да ли ће се гласање на том бирачком месту поновити. Предвидети новчане и затворске казне за прекршиоце забране.

5. Допунити члан 19 Закона о заштити узбуњивача, у делу који се односи на узбуњивање јавности, тако да обухвати и кршења у области изборних права.

6. Републичка изборна комисија, као институција која се стара о законитом спровођењу избора, покреће свеобухватну кампању усмерену на едукацију бирача, која ће се

спроводити на јавном сервису и путем штампаних материјала, нарочито о процедури гласања, важности тајности гласања, забрани одузимања или прикривања гласачког листића према одредбама Кривичног законика, као и правним механизмима који штите бирача од притисака, укључујући и права која им припадају према Закону о заштити узбуњивача.

7. Отворени позив јавног тужилаштва за пријављивање злоупотреба и кривичних дела против изборних права, давања и примања мита у вези са гласањем и других повезаних кривичних дела, стављање у изглед заштите сведока таквих догађаја и истраживање сумњи у постојање ових кривичних дела и пре добијања кривичних пријава.

Изборна администрација

1. Објављивати све записнике о раду бирачких одбора на сајту Републичке изборне комисије одмах након уношења података из записника у рачунски систем.

2. Забранили накнадне измене записника о раду бирачких одбора уз задржавање решења према коме се, на бирачком месту, резултати најпре уносе у контролни формулар, а затим, након провере логичко-рачунског слагања, преписују у записник.

3. Организовати и спровести обуке и тестирања за све чланове сталног састава бирачких одбора и обавезну сертификацију као услов за обављање дужности у сталном саставу бирачког одбора. Ако РИК није у могућности да организује обуку, ту дужност на себе треба да преузме министарство надлежно за послове управе.

4. Уместо досадашњег решења из Упутства за спровођење избора према коме, при утврђивању предлога кандидата за председника бирачког одбора, предност треба дати лицу које има високо образовање и искуство у спровођењу избора, прописати јасну одредбу о обавезном именовану председника и заменика председника бирачких одбора из реда запослених у јавној администрацији (управи).

5. Увећати дневнице за ангажман председника и заменика председника бирачких

одбора у изборном процесу, али и прописати пропорционалне новчане санкције уколико записник о раду бирачких одбора садржи „тешке“, односно „мање“ грешке.

6. По угледу на добру упоредну праксу, приказивати на сајту РИК-а процес рачунске обраде пристиглих резултата, уживо и истовремено са њиховим уношењем у рачунски систем на нивоу општина, од стране радних тела и Републичког завода за статистику.

7. Учинити рад Републичке изборне комисије транспарентнијим. Објављивати сва документа од значаја за изборни процес, укључујући и стенограме са пленарних седница и састанака радних тела, као и прелиминарне и коначне резултате гласања по бирачким местима. Све седнице Републичке изборне комисије преносити уживо на сајту РИК-а.

Бирачки списак

1. Укрштање података из јединственог бирачког списка са подацима министарства надлежног за унутрашње послове и других државних институција како би се утврдио број „фантомских“ бирача у бирачком списку. Обавити процес по угледу на Северну Македонију 2016. године и у форми радне групе коју би чинили сви релевантни актери из владајућих и опозиционих партија, али и представници иностраних и домаћих организација које се баве посматрањем избора.

2. Спровођење теренске контроле тачности и ажурности бирачког списка на одговарајућем узорку, потенцијално и у два одвојена процеса, а у складу са међународним стандардима и признатим методологијама. У напор над процесом теренске контроле укључити представнике свих релевантних институција, владајућих и опозиционих странака, као и домаће и иностране организације цивилног друштва и заинтересоване представнике академске заједнице.

3. Разматрање могућности и проналажење решења за објављивање дела података садржаних у изводима из бирачког списка (редни број у бирачком списку, име и презиме, пол и датум рођења) због могућности излагања истих на увид јавности у складу са законом и најбољом међународном праксом, што је и препорука Мисије OEBS/KDILJP.

4. Објављивање података о укупном броју бирача уписаних у бирачки списак, на основу електронске базе ЈБС, укључујући податке о броју бирача према месту пребивалишта по јединицама локалних самоуправа, али и податке о броју бирача у страним државама у којима бирачи имају боравиште, као и броју бирача који су у бирачки списак уписани у статусу интерно расељених лица.

5. Редовно информисање јавности, на крају сваког месеца, на сајту МДУЛС, о броју промена извршених у бирачком списку, а на основу шифрарника промена установљеног Упутством за спровођење закона о јединственом бирачком списку (шифра 01 – ођава адресе пребивалишта; 02 – пријава адресе пребивалишта; 03 – одјава адресе боравишта; 04 – пријава адресе боравишта; 05 – одјава адресе боравишта у иностранству; 06 – пријава адресе боравишта у иностранству; 07 – стицање пунолетства; 08 – стицање пунолетства на дан избора).

6. Организовање сталних обука за запослене у општинским/градским управама који ажурирају бирачки списак и унапређење и ојачавање наџора над радом лица која рукују бирачким списком, укључујући и доследну примену казнених одредби према лицима одговорним за ажурирање бирачког списка у надлежном органу, ако не обезбеде његову тачност и ажурност. Податке о спроведеним наџорима и броју захтева за покретање прекршајног поступка пред надлежним судовима објављивати јавно на сајту МДУЛС, сваког месеца.

7. Омогућавање личног увида или увида за наследника умрлог лица, након избора, у извод из бирачког списка и друга документа, како би се отклониле сумње да су на изборима уместо њих гласала друга лица, као и лица која се налазе у бирачком списку, али су преминула.

Документи за преузимање

Прилог 1: [Медијски анекс](#)

Прилог 2: [Изборни анекс](#)

(Савез за Србију)